

УДК 336.76

МОЖЛИВОСТІ ЗБІЛЬШЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ЗА РАХУНОК ІНСТРУМЕНТІВ ГІБРИДНОГО КАПІТАЛУ

Фурсова В.А., к.е.н., доцент,
Давиденко А.І., магістр (ХНАУ «ХАІ»)

У даній статті обґрунтовується необхідність збільшення власного капіталу комерційних банків України та можливості його збільшення за рахунок інструментів гібридного капіталу, враховуючи світовий досвід з використання гібридних інструментів для підвищення капіталізації банків.

Ключові слова: власний капітал, регулятивний капітал, гібридні інструменти.

Актуальність дослідження. Одним із ключових факторів оцінки надійності банківської установи є показник достатності капіталу, вартість та розмір якого сприяють стабільному функціонуванню, страхують від різноманітних ризиків та впливають на конкурентоспроможність банку.

Особливої актуальності проблемі управління власним капіталом банку і питанням його регулювання додає той факт, що чітко спостерігається тенденція відставання темпів приросту капіталу від темпів приросту активів, і як наслідок - зменшення показника достатності капіталу (рис. 1).

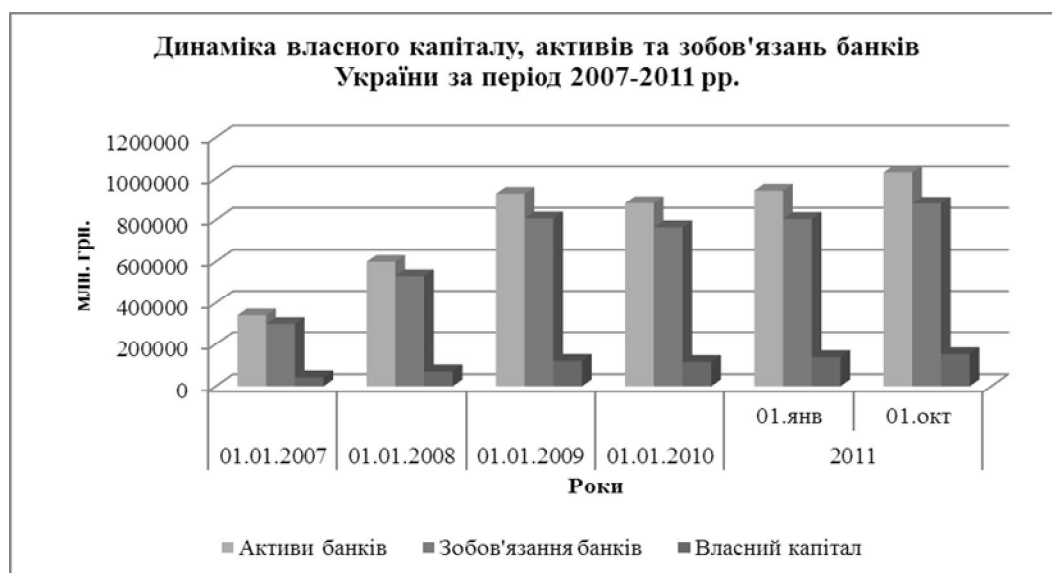

Рисунок 1 - Динаміка власного капіталу, активів та зобов'язань банків України у 2007-2011 рр. [1]

На сьогодні більшість українських банків збільшують капітал з двох джерел: за рахунок прибутку і, меншою мірою, за рахунок внесків в акціонерний капітал. Проте темпи зростання активів значно вище темпів внесків капіталу та показника прибутковості на капітал («ROE»). Такі темпи зростання діяльності банків у найближчому майбутньому призведуть до того, що банківські установи зіткнуться з проблемою ускладнення процесу збільшення капіталу за рахунок капіталізації прибутку та внесків в акціонерний капітал. Отже, комплексне розроблення теоретичних і практичних питань, що розкривають

усі аспекти власного капіталу і управління ним, є важливою і актуальною проблемою в сучасній банківській системі України.

Ступінь розробленості проблеми.

Економічний зміст власного капіталу, його структура, функції і питання оцінки та управління ним розглянути в роботах таких вчених, як В.І. Міщенко [2], Н.П. Щульга [3], О.І. Лаврушин [4] та інших. Проте аспекти використання гібридних інструментів при формуванні капіталу банку у цих працях не досліджені. Деякі характеристики гібридних інструментів висвітлено в дослідженнях В.Л. Кротюка [5], В.І. Міщенко, В.В.Крилової,

В.В. Салтинського, О.Г. Приходько [6] та інших. Але комплексне дослідження проблем гібридного капіталу банку у розкритті теоретичних аспектів, його сутності й підходів щодо оцінки і управління у цих працях відсутнє.

Метою наукового дослідження є вивчення суті інструментів гібридного капіталу банку, та на підставі аналізу світового досвіду оцінки і регулювання гібридного капіталу банку визначення напрямів його розвитку в комерційних банках України.

Виклад основного матеріалу. До основних концепцій банківського капіталу належать концепції балансового капіталу, регулятивного капіталу, економічного капіталу. На концепції регулятивного капіталу базується система нормативного регулювання банківської діяльності. Методологія розрахунку регулятивного капіталу визначена Базельським комітетом з банківського нагляду [7], а його структура для вітчизняної банківської практики – Законом України “Про банки та банківську діяльність” [8] та Постановою НБУ “Про затвердження Інструкції про порядок

регулювання діяльності банків в Україні” від 28.08.2001 N 368 [9].

У червні 2004 р. Базельським Комітетом по банківському нагляду була опублікована угода «Basel II: Міжнародні стандарти виміру капіталу» [10]. Найбільша увага в угоді «Basel II» приділяється вимогам до визначення мінімального обсягу капіталу банку з метою управління кредитним, ринковим і операційним ризиками. Капітал, що визнається органами нагляду як джерело покриття неочікуваних збитків (регулятивний капітал), складається з акціонерного капіталу і нерозподіленого прибутку (капітал 1-го рівня, або основний капітал), і додаткового капіталу (капітал 2-го рівня, або «підлеглий» капітал). Банки можуть залучати і так званий капітал 3-го рівня, заснований на короткострокових субординованих запозиченнях, який за певних умов може використовуватися для дотримання мінімальних вимог до достатності капіталу. На рис. 2 наведено структуру капіталу, встановлену Базельським комітетом з метою дотримання банками мінімальних вимог до достатності капіталу.

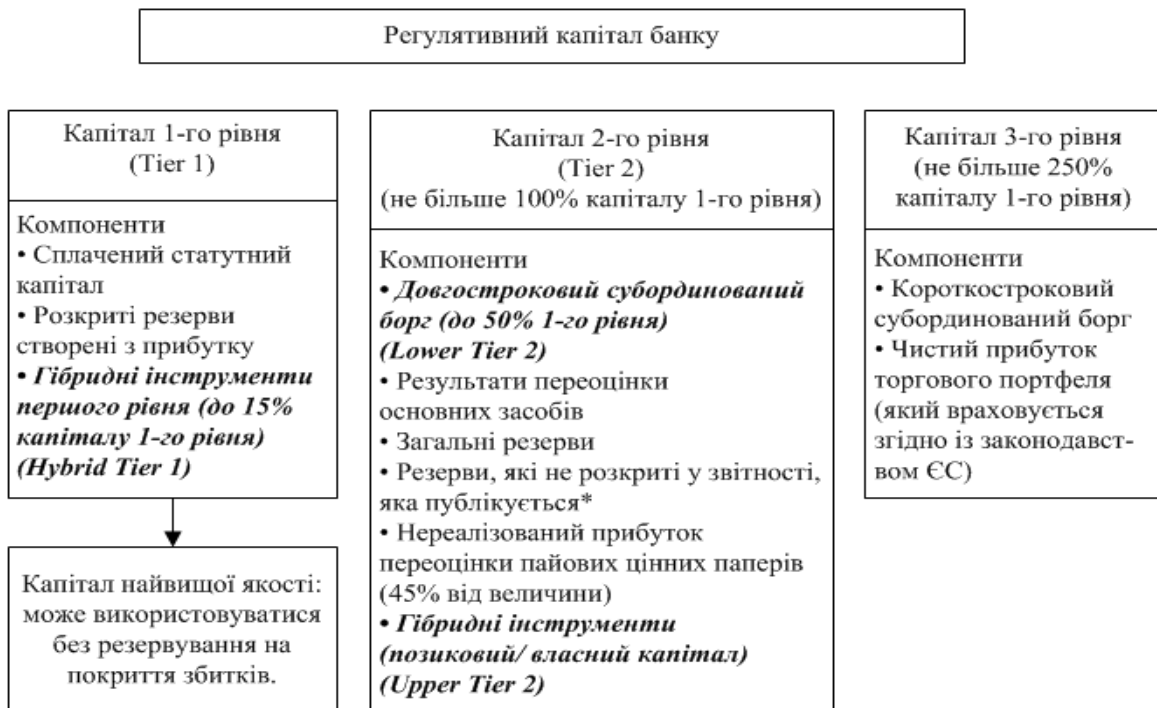

Рисунок 2 - Складові регулятивного капіталу банку згідно з Базелем II [11]

15 грудня 2010 року було опубліковано новий пакет міжнародних банківських нормативів, що отримав назву «Basel III: Міжнародний стандарт капіталу і ліквідності», який передбачає послідовне посилення мінімальних вимог до достатності капіталу банків. Поступовий перехід на нові стандарти почнеться в січні 2013 року і

займе близько восьми років. Для виконання нових стандартів банкам будуть потрібні величезні суми додаткового капіталу.

У свою чергу у липні 2010 р. НБУ вніс зміни до інструкції про порядок регулювання діяльності банків, встановивши, зокрема, мінімальний розмір регулятивного капіталу банку в розмірі 120 млн.

гривень, проти 10 млн. євро раніше. Згідно з затвердженими змінами, розмір регулятивного капіталу банку повинен бути не нижче його статутного капіталу. Це дозволило збільшити

показник достатності капіталу в цілому по банківській системі, але у більшості окремих банківських установ цей показник і досі низький (рис. 3).

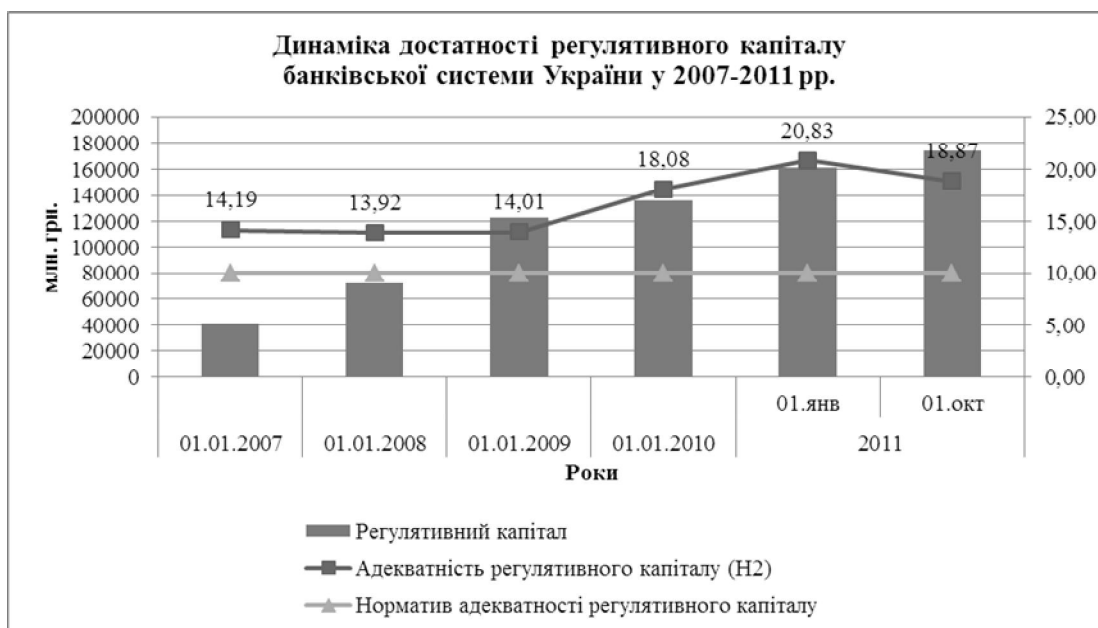

Рисунок 3 - Динаміка достатності регулятивного капіталу банківської системи України у 2007-2011 рр. [1]

Основними джерелами для збільшення капіталу слугують акціонерний капітал, тобто звичайні акції, і резерви або нерозподілений прибуток. В останні роки у зв'язку з періодом кризи більшість банків несуть збитки, тому збільшення капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку малоімовірно в умовах сьогодення (збитки станом на 01.10.2011 мають чимало банків, наприклад: УКРСІББАНК (-1394631 тис. грн.), БАНК ФОРУМ (-429722 тис. грн.), РОДОВІД БАНК (-1073686 тис. грн.) Акціонерний капітал є базою щодо визначення достатності основного капіталу з урахування вимог ринку. Але збільшення капіталу за рахунок залучення нових акціонерів призводить до розмиття долі існуючих власників.

Найявні фінансові інструменти не можуть задовольнити необхідної мобілізації капіталу, також значну роль відіграють фінансово-економічні труднощі протягом останніх років – у зв'язку з цим учасники ринку капіталу змушені винаходити нові форми фінансових інструментів. Банки Європи для залучення капіталу все більше покладаються на емісії інструментів гібридного капіталу, які поєднують характеристики боргу та акціонерного капіталу. Наприклад, Райффайзен Інтернешнл, який керує однією з провідних банківських мереж у ЦСС, у 2006 році випустив гібридний капітал першого порядку на суму 500 млн. євро (термін облігації – 10 років), а у 2009

році випустив безстроковий гібридний капітал першого порядку на суму 650 млн. євро. (гібридний капітал може викупитися і погашатися емітентом лише через 5 років). Група Unicredit, який також керує однією з найбільших міжнародних мереж банків у ЦСС, у 2011 році планує включити до розрахунку капіталу першого рівня 80% обсягу випуску гібридного фінансового інструменту на суму 2,4 млрд євро. Таким чином, банк розраховує досягти рівня достатності капіталу понад 9% і до того ж мати кошти для виплати дивідендів.

Популярність цих фінансових інструментів пояснюється такими основними причинами: відносна простота і оперативність їх емісії; можливість враховувати даний вид інструментів як у капіталі, так у зобов'язаннях банку; переваги в оподаткуванні – можливість зменшити дохід банку, який підлягає оподаткуванню, на розмір коштів, спрямованих в інструменти гібридного капіталу; врахування в капіталі таких інструментів не розмиває частку існуючих власників [6].

Для підвищення якості для гібридних інструментів Базельський комітет установив ряд умов. Так загальна емісія інструментів гібридного капіталу 1-го рівня, крім звичайних акцій, не повинна перевищувати 15% від консолідованого банківського капіталу 1-го рівня. Що стосується капіталу 2-го рівня, то частка коштів, залучених до капіталу з використанням інструментів капіталу

верхнього 2-го рівня (Upper Tier 2), може бути не більше частки капіталу нижнього 2-го рівня (Lower Tier 2), тобто довгострокового субординованого боргу.

Крім основних характеристик (рис. 4) інструмент гібридного капіталу 1-го рівня (Hybrid Tier 1) повинен відповідати таким умовам: головні особливості таких інструментів повинні бути публічно відкриті і доступні для розуміння; доходи повинні бути доступні без обмеження

емітента; інструмент гібридного капіталу може містити зобов'язання про виплату відсотків, обсяг яких не може бути на постійній основі відмінений або знижений, але він повинен допускати відстрочення обслуговування (виконання) зобов'язань, у випадку недостатності прибутку банку для здійснення таких виплат; властивості інструмента гібридного капіталу повинні передбачати не більше одного підвищення ставки протягом існування такого інструмента.

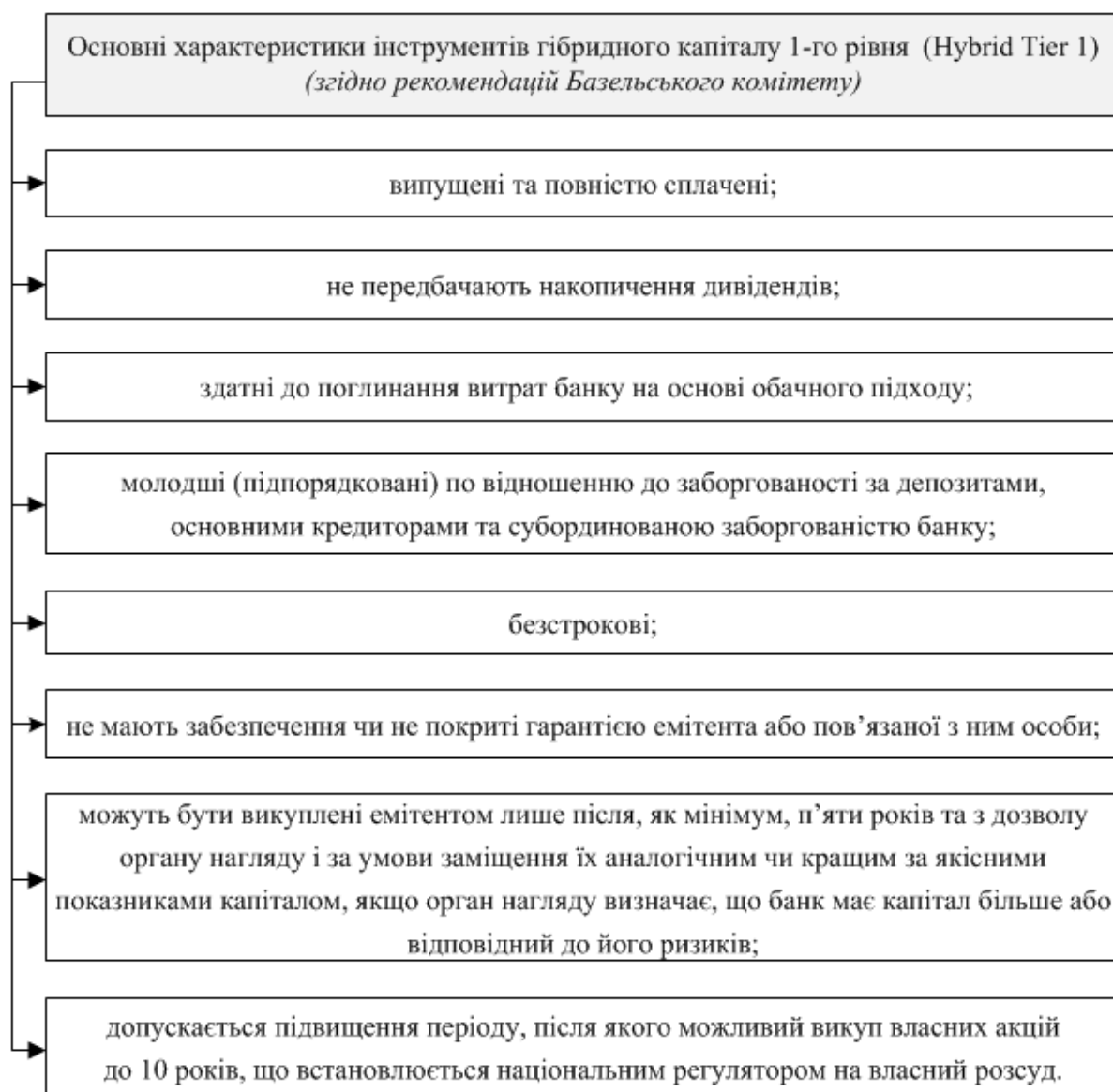

Рисунок 4 - Основні характеристики інструментів гібридного капіталу 1-го рівня (Hybrid Tier 1) згідно рекомендацій Базельського комітету

Інструменти гібридного капіталу 1-го рівня (Hybrid Tier 1) мають обмеження у розмірі 15% капіталу 1-го рівня, за виключенням вартості «гудвілу». Для розрахунку допустимої суми цих інструментів суму не інноваційного капіталу 1-го рівня множать на 17,65%. Отримане число

визначається із співвідношення 15% до 85% (тобто $15/85=17,65$).

В разі перевищення обсягу інноваційних інструментів з властивостями капіталу (1-горівня HybridTier 1) вище 15% нормативу вони

зараховуються до капіталу верхнього 2-го рівня (UpperTier 2).

Збільшення капіталу 1-го і 2-го рівня покращує нормативні показники банків та дозволяє їм нарощувати активи. Також залучення додаткових коштів для збільшення капіталу 1-го рівня дозволяє банкам збільшити обсяг капіталу нижчого 2-го рівня (LowerTier 2). Завдяки використанню інструментів гібридного капіталу можна максимально збільшити розмір капіталу

банку без зміни структури власників банку, тобто без розмиття структури капіталу.

Національний банк України до сьогоднішнього дня не підготував Положень, що регламентують процедуру випуску гібридних інструментів, і не надавав роз'яснень з даного питання.

Впровадження інструментів гібридного капіталу позитивно вплине на рейтинг українських банків (рис.5).

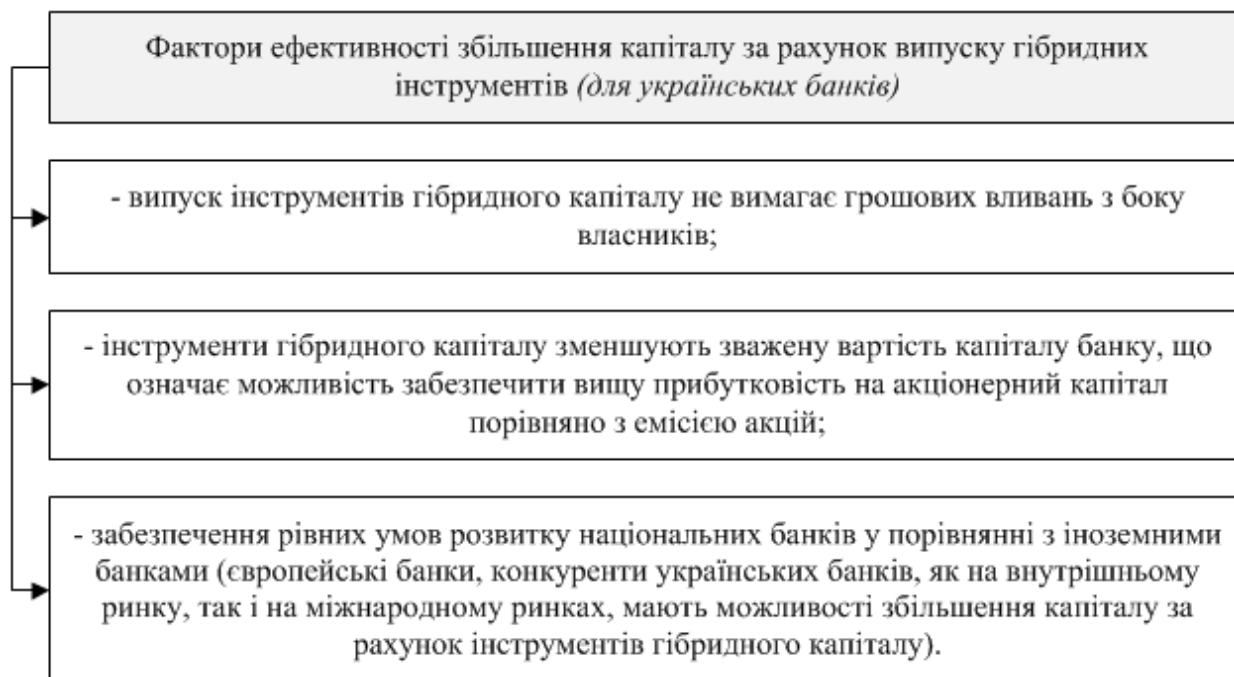

Рисунок 5 - Фактори ефективності збільшення капіталу за рахунок випуску гібридних інструментів (для українських банків)

Висновок. Використання банками України інструментів гібридного капіталу в поєднанні з розвитком ефективної інфраструктури фондового ринку дозволить підвищити капіталізацію банків. У фінансово-економічних умовах сьогодення для українських банків існує необхідність в законодавчому закріпленні їх прав щодо можливості включення до капіталу 1-го і 2-го рівнів коштів, залучених шляхом емісії інструментів гібридного капіталу. При поширенні практики використання таких інструментів в Україні, необхідно вдосконалити систему банківського нагляду, оцінки капіталу та чітко визначити умови та процедуру обліку гібридних інструментів в капіталі банку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сайт НБУ. Основні показники діяльності банків України за період з 01.01.2007 по 01.10.2011 року. <http://www.bank.gov.ua>

2. Банківський менеджмент: підручник / О. А. Кириченко, В. І. Міщенко, В. П. Щербань, Я. П. Яценюк, І. В. Гіленко та ін.; за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенка. – К. : Знання, 2005. – 831 с.

3. Шульга Н. П. Банківський контролінг: теорія, методологія, практика :

4. [монографія] / Н. П. Шульга. — К. : КНТЕУ, 2004. — 326 с.

5. Лаврушин О. И. Банковское дело. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с

6. Кротюк В. Л., Міщенко В. Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах // Банківська справа.- 2005.- № 4.-С. 3-10.

7. Гібридний капітал банку: світовий досвід, перспективи впровадження в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 13 / В.І. Міщенко, В.В. Крилова, В.В. Салтинський, О.Г. Приходько. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2009. – 180 с.

8. BasleCapitalAcord. – BCBS. – BIS. – Basle, 1988;

9. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6;

10. Постанова НБУ "Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 N 368;

11. BasleII International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. – BCBS. – BIS. – Basle, 2004;

12. Кротюк В. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2006. – № 5. – С. 16-22.

Аннотація. В данній статті обосновується необхідність збільшення власного капіталу комерційних банків України і можливості його збільшення за рахунок інструментів гібридного капіталу, беручи до уваги світовий досвід використання гібридних інструментів для підвищення капіталізації банків.

Ключеві слова: власний капітал, регулятивний капітал, гібридні інструменти.

Summary. In this article the need to increase the equity of commercial banks in Ukraine and its ability to increase at the expense of hybrid instruments, taking into account the world experience the use of hybrid instruments to improve the capitalization of banks.

Keywords: equity, regulatory capital, hybrid instruments.

Рецензент к.е.н., доцент ХНЕУ Нескородєва І.І.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Єлагін Ю.В.

УДК 347.736

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИКА ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ

**Фурсова В.В., к.е.н., доцент (ХНАУ),
Столбова А.І., студентка (ХНЕУ)**

У статті здійснено аналіз збиткової діяльності підприємств України та розвинених країн в умовах зростання впливу фінансових ризиків у зв'язку зі світовою фінансовою кризою.

Ключові слова: банкрутство підприємства, фінансовий ризик, платоспроможність, фінансова криза.

Постановка проблеми. Діяльність суб'єктів підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки відбувається під впливом факторів невизначеності і спричиненого нею фінансового ризику, унаслідок чого фактичні результати конкретного рішення можуть відхилятися (і найчастіше відхиляються) від запланованих. Фінансовий ризик існує об'єктивно, незалежно від того, враховують його чи ні, і проявляється як зниження доходів, перевищення витрат, зниження рентабельності підприємства і т.п. Ігнорування ризику або ж неналежне керування ним швидко призводить підприємство до краху, тому раціональна поведінка його керівництва і

провідних фахівців передбачає ідентифікацію фінансового ризику, його оцінку та розробку заходів, спрямованих на його запобігання, зниження або компенсацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених частин. Дослідженню теоретико-методичних основ управління фінансовими ризиками підприємства присвячені роботи відомих вітчизняних та закордонних вчених: В. Абрамова, І. Баранецького, І. Балабанова, І. Вахрина, М. Крейнина, І. Щербань та ін. [1, 2, 3, 6, 10, 12].

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення у сфері